

quaderns

EUROPA, EN LA CRUÏLLA

188

**Alfons Calderón
Lluís Sols**

EUROPA, EN LA CRUÏLLA

Alfons Calderón
Lluís Sols

INTRODUCCIÓ	3
1. LA CRISI DEL PROJECTE EUROPEU	5
1.1. Amb euro i sense Constitució	5
1.2. De la solidaritat europea a l'hegemonia alemanya	8
1.3. La «crisi de l'euro»: la imposició de la «Gran Desigualtat»	11
2. EL SOMNI D'UNA EUROPA UNIDA	14
2.1. Per què es va fer la Unió Europea	14
2.2. El Pla Schuman	15
2.3. Els «pares fundadors» d'Europa	16
2.4. El model europeu	19
2.5. Una història d'èxit	20
3. L'EUROPA QUE VOLEM	23
3.1. Una Europa democràtica	23
3.2. Una Europa solidària	24
3.3. Una Europa federal	26
3.4. Com avançar vers aquesta Europa desitjada?	27
3.5. Conclusió	29
BIBLIOGRAFIA	30
NOTES	31

Alfons Calderón treballa en l'àmbit de la gestió internacional. Col·labora també amb ESADE on ha estat professor de política internacional d'empresa. Ha publicat en aquesta col·lecció *Treball i vida: un camí a la recerca de sentit* (Quadern extra, 2012). És membre de l'àrea social i del grup de professionals de Cristianisme i Justícia

Lluís Sols és professor d'història i ha col·laborat durant anys al departament de ciències socials d'ESADE. Ha publicat en aquesta col·lecció *L'Islam: un diàleg necessari* (Quadern 82, 1998) i *Iraq, guerra preventiva?* (Quadern 117, 2003). És membre de l'àrea social de Cristianisme i Justícia.

Edita Cristianisme i Justícia, Roger de Llúria, 13 - 08010 Barcelona

Tel. 93 317 23 38 - info@fespinal.com - www.cristianismeijusticia.net

Imprimeix: Edicions Rondas S.L. - Dipòsit Legal: B. 4739-2014

ISBN: 978-84-9730-331-6 - ISSN: 2014-6495 - ISSN (ed. virtual): 2014-6574

Traducció del castellà: Jordi Font Barris - Correcció i revisió del text: Eulàlia Nuet Badia

Dibuix de la portada: Ignasi Flores - Maquetació: Pilar Rubio Tugas

Març del 2014

La Fundació Lluís Espinal li comunica que les seves dades estan registrades a un fitxer de nom BDGACIU, titularitat de la Fundació Lluís Espinal. Només es fan servir per a la gestió del servei que li oferim i per mantenir-lo informat de les nostres activitats. Pot exercir els drets d'accés, rectificació, cancel·lació i oposició dirigint-se per escrit a c/ Roger de Llúria 13, 08010 Barcelona.

Fa unes dècades, Europa va veure néixer una experiència completament nova en la història. Un grup de països que feia segles que es des-sagnaven en contínues guerres van decidir construir una entitat supranacional i caminar junts des d'aleshores.

Més de mig segle després, malgrat el seu èxit indiscutible i haver integrat ja vint-i-vuit estats, el projecte sembla encallat. Els interessos particulars de cada país tornen a prevaler sobre els interessos generals i són molts els ciutadans que es mostren indiferents, si no hostils, al projecte europeu. El col·lapse es va iniciar força abans, però ha culminat amb la duríssima crisi econòmica que patim. Una crisi a la qual les institucions europees no han sabut fer front. És el final del camí? Quedarà ja la Unió Europea com un simple marc de cooperació entre països o seguirà avançant cap a una major integració? Val la pena seguir en aquesta Unió, tal com l'han deixada?

Aquest quadern pretén contribuir a aquesta reflexió i és fruit de les discussions i ponències del seminari social dedicat a aquest tema al llarg de tot un curs a Cristianisme i Justícia. El primer capítol pretén explicar per què el projecte europeu està avui dia tan qüestionat i valorar com s'ha gestionat la crisi econòmica actual. El segon capítol intenta aprofundir en el sentit profund del projecte, identificar quina Europa van somiar els pares fundadors i com la van posar en marxa. En el tercer capítol hem volgut explicar com és l'Europa que volem, si algun dia aconseguim avançar de nou, superant la seva crisi actual.

1. LA CRISI DEL PROJECTE EUROPEU

Des dels seus inicis, la Unió Europea ha viscut una forta tensió entre europeistes i antieuropeistes (o federalistes i euroescèptics, com se'ls acostuma a anomenar). De fet, el Regne Unit va orquestrar inicialment una alternativa merament comercial (l'EFTA)¹, però ben aviat va haver de sol·licitar l'ingrés en el projecte rival impulsat per França i Alemanya, al que avui anomenem Unió Europea.

1.1. Amb euro i sense Constitució

L'arribada de Margaret Thatcher al govern britànic l'any 1979 va marcar el començament de l'ofensiva antieuropeista, que, juntament amb la retòrica populista i nacionalista, estava clarament vinculada al neoliberalisme al·leshores emergent. Per als defensors d'un Estat mínim, el projecte europeu, poderós davant els mercats i les multinacionals, era el pitjor dels mals. I com que en la construcció europea qualsevol avenç important requereix unanimitat, els successius vetos britànics van anar frenant i descafeïnant el projecte fins a semblar

cada vegada menys atractiu als ciutadans, donant ales a l'antieuropeisme.

La caiguda del Mur de Berlín el 1989 va plantejar la necessitat d'incorporar al projecte els països procedents de l'antic bloc de l'Est. Però una Unió massa gran podria ser molt poc operativa. Per altra banda, els ciutadans de països acabats d'alliberar de quaranta anys de supremacia soviètica estaven relativament poc interessats a potenciar una nova hegemonia exterior, la de la Unió Europea. La mateixa Alemanya reunificada es temia a ella mateixa —temia la seva tornada a vel·leïtats hegemones—

i volia reforçar el seu ancoratge en la Unió. Per tot això es va acordar, malgrat les reticències britàniques, que calia reforçar la Unió abans que es fes efectiva l'ampliació.

1.1.1. Maastricht i la fi del keynesianisme

Així, el Tractat de Maastricht de 1992 va concretar el projecte d'unificació monetària (euro), va reforçar les institucions europees i les va dotar de més competències. Però aviat el neoliberalisme rampant va parasitar el projecte europeu posant-lo al servei d'objectius oposats als desitjats pels seus fundadors. En comptes de crear un poder executiu supranacional fort que controlés l'economia des d'un àmbit europeu, es van assegurar que cap poder democràticament escollit no pogués condicionar els mercats financers. Es va atorgar una absoluta independència al nou Banc Central Europeu, l'organisme encarregat de controlar la nova moneda, i se li va encomanar un únic objectiu prioritari: controlar els preus. Ja no hi tornarà a haver en l'àmbit de l'euro una política monetària primordialment orientada al creixement o a l'ocupació. Només a frenar la inflació. S'ha vetat així la política monetària d'inspiració keynesiana, el corrent de pensament econòmic rival del neoliberalisme.

D'aquesta manera, el keynesianisme, que havia permès superar la gran crisi del 29, una crisi del mateix tipus que l'actual, i que després va conduir els països desenvolupats al creixement més gran que mai han conegut, ha quedat exclòs en l'ordenament jurídic que regeix

l'euro. I ho ha fet de forma irreversible, ja que aquesta prohibició ha quedat fixada per sempre en l'Estatut de l'euro, que només es pot modificar per unanimitat, i en les constitucions de tots els països de l'Eurozona.

1.1.2. Una Constitució inintel·ligible

El segon gran projecte amb què es va pretendre reforçar la Unió abans de l'ampliació va ser la Constitució Europea. Amb una certa ingenuïtat, es va encomanar la redacció a una Convenció que tractava de representar els ciutadans europeus, oblidant que finalment havia de ser objecte d'un tractat internacional que requeria unanimitat, la qual cosa permetria als euroescèptics eliminar qualsevol element que els semblés propi d'una Europa massa «federal». Però, a més, es va cometre l'error de tractar de fondre en la Constitució tots els tractats i acords anteriors. Centenars de complexos articles i disposicions procedents d'acords molt diversos condensats de cop en un únic document, quelcom que necessàriament el convertia en un text incomprensible per als ciutadans. Les «polítiques de la Unió» –la part III de la Constitució– figuraven en un llarguíssim text amb innombrables clàusules força discutibles i només comprensibles per a experts. Aquestes polítiques s'haurien d'haver recollit en un tractat diferenciatiu, subordinat a la mateixa Constitució, que ja recollia clarament com modificar-les. Així, els ciutadans haurien pogut votar una Constitució comprensible i se'ls hauria estalviat l'obligació d'avaluar amb el seu

vot polítiques que no aprovaven. Moltes eren fruit de les reticències dels estats a cedir sobirania i configuraven inicialment un poder central particularment dèbil. El resultat va ser que moltes disposicions reflectien una clara desconfiança vers el poder polític democràtic que havia de regular aquest gran mercat, disposicions, doncs, difícilment acceptables per a molts votants. Atribuir rang «constitucional» a aquestes polítiques europees era una forma d'atorgar aval europeu i legitimitat popular a nombroses mesures de caire clarament neoliberal.

1.1.3. Una Europa sense símbols

De tota manera, el fracàs de la Constitució europea va ser lamentable, perquè la seva aprovació hauria comportat un avenç significatiu en el procés de construcció europea. Pràcticament no contenia cap retrocés rellevant, les polítiques que recollia —millors o pitjors— eren ja plenament vigents a través d'acords anteriors i, en canvi, contenia avenços molt importants que haurien tingut efectes profunds a llarg termini. Com va dir Jacques Delors, «ningú no es pot enamorar d'un tractat». Els ciutadans necessiten símbols amb els quals identificar-se. Un d'ells era la mateixa Constitució, dotada d'un magnífic Preàmbul i d'una relació de drets força atractiva per al ciutadà. A més, s'aprovaven la bandera, l'himne i el lema de la Unió («units en la diversitat»). Les institucions i les normes europees s'articulaven de forma més senzilla i s'anomenaven d'una manera comprensible per als ciutadans. Era, doncs, una Euro-

pa que es podia explicar i que podia arribar a emocionar. A més, s'atorgaven a la Unió noves competències i el Parlament Europeu, la institució europea amb més legitimitat democràtica, assumia més influència sobre l'elaboració de les lleis i la definició de les polítiques europees. Però molts ciutadans van dir «no».

El llarg debat de la Convenció va permetre que es convertís en una espècie de «carta als Reis», en la qual gairebé tots els grups socialment o políticament rellevants demanaven que s'inclougués «allò seu», cosa que, òbviament, va resultar impossible, per la incompatibilitat entre els desitjos d'uns i altres, i perquè es requeria l'aprovació unànime de quinze estats. Aquestes frustracions es van reflectir clarament en els referèndums. D'altra banda, els euroescèptics van airejar hàbilment els aspectes més polèmics de les «polítiques de la Unió», de manera que tots hi podien trobar mesures concretes amb les quals no estaven d'acord i que ara els demanaven avalar amb el seu vot.

Però, sobretot, Europa va ser víctima del mal que pretenia evitar. La Unió era un conjunt d'institucions extraordinàriament complexes, amb les quals resultava molt difícil identificar-se emocionalment, amb escasses competències i molt poca legitimitat democràtica. Així, doncs, els ciutadans van votar més pensant en problemes domèstics que en el futur d'Europa. Van ser molts els qui van manifestar el seu disgust amb el seu govern respecte votant «no» o abstenint-se. Altres, sobretot a França i Holanda, van voler manifestar amb el seu vot el seu desgrat amb la immigra-

ció que, segons creien, els prenia llocs de treball, tot i que la Constitució no modifiqués res relatiu a aquest tema. Malgrat l'aparent irracionalitat d'aquestes motivacions, el cas és que van posar de manifest una qüestió molt important: una part determinant de la ciutadania havia deixat de creure en la construcció europea. La Constitució va ser rebutjada en alguns països clau i va fracassar.

1.1.4. El retrocés del Tractat de Lisboa

Els dotze nous països que es van incorporar a la Unió entre 2004 i 2007, gairebé tots procedents de l'antic bloc de l'Est, s'havien compromès a acceptar la Constitució europea. Però com que no hi va haver Constitució, no van haver d'acceptar res. Amb les regles antigues, una Europa a 27 era força inoperant, de manera que calia fer alguna cosa. Però qualsevol acord requeria ara l'aprovació de dotze nous membres, la majoria molt poc europeistes. El Regne Unit va deixar d'estar aïllat en les seves tradicionals reticències vers la Unió i va passar a rebre el suport de nombrosos països acabats d'ingressar. Òbviament, les seves exigències van augmentar i el nou acord que s'elaborà, el Tractat de Lisboa², va suposar un clar retrocés respecte al projecte rebutjat, tot i que va mantenir els aspectes més institucionals i tècnics de la Constitució, incloent-hi la imprescindible agilització de la presa de decisions. Aquest retrocés va ser espectacular en el terreny dels símbols: ni nom de «Constitució», ni bandera, ni himne, ni lema, ni denominacions «comprensibles» per a les institucions i normes europees. Definitivament, Europa seria una cosa llunyana i incomprensible per als

ciutadans. El somni d'un govern europeu fort, capaç d'impulsar polítiques i fer front als mercats, s'ha esvaït. Des d'aleshores, s'ha disparat la renacionalització d'Europa. La major part de ciutadans i governs pensen exclusivament en els interessos immediats del seu país i només accepten la solidaritat europea quan els beneficia a ells directament. Amb aquestes armes es va haver de fer front a la pitjor crisi econòmica dels últims setanta anys.

1.2. De la solidaritat europea a l'hegemonia alemanya

Fer front a una crisi com la que es va desfermar el setembre del 2008, a partir de la caiguda del banc Lehman Brothers, era molt difícil per a tothom, però sobretot per als qui no comptaven amb els instruments necessaris per a fer-ho. El projecte europeu s'havia construït sobre la solidaritat i des d'ella s'haurien pogut prendre mesures eficaces.

1.2.1. I va esclatar la crisi

Com és sabut, la crisi va començar fora d'Europa, als Estats Units. Però l'esclat de la bombolla immobiliària americana va afectar els bancs europeus, que havien adquirit nombroses hipoteques nord-americanes que van resultar finalment incobrables. Al principi hi va haver una acceptable coordinació de polítiques europees, en el marc d'una coordinació mundial. L'octubre del 2008, amb el mercat interbancari europeu ja totalment bloquejat, els principals països de la Unió van acordar atorgar aval públic als nous préstecs bancaris, acon-

seguint que el diner tornés a fluir en el sistema econòmic. Es va salvar Europa del col·lapse financer, però a costa de descarregar els riscos sobre unes finances públiques ja molt endeutades.

Unes setmanes després, en la reunió del G-20, es va apreciar que la crisi financera provocaria una caiguda brusca de la demanda de productes, com ja va succeir el 1929, i per frenar-la es va decidir incrementar la despesa pública en tots els estats. Quan un país augmenta la despesa pública, genera una demanda que també afavoreix la resta. Per això, un país fortament exportador es pot beneficiar de l'esforç de despesa fet per la resta de països sense necessitat de comprometre ell mateix les seves finances públiques. És el que va fer Alemanya, fet que li va permetre aparèixer després com el gran beneficiat de la crisi. El 2009 el dèficit públic va ser del 12,9 % del PIB als EUA, de l'11,4 % al Regne Unit, de l'11,1 % a Espanya i del 10,4 % al Japó, però només del 3,1 % a Alemanya, o sigui, únicament el dèficit inevitable en un any de clara recessió econòmica. Si tots els països haguessin frenat la seva despesa, probablement haurien caigut en una profunda recessió, la mateixa Alemanya inclosa.

1.2.2. La «locomotora» alemanya

Durant moltes dècades, Alemanya havia estat la quinta essència de la solidaritat europea. Va ser sempre, i amb molta diferència, el major contribuent net a les finances de la Unió i les seves posicions sempre van ser clarament europeïstes. A canvi, la seva eficient economia es va beneficiar de l'amplitud del mercat eu-

ropeu i els seus ciutadans sempre en van ser conscients. La seva fortalesa econòmica va fer que totes les monedes europees s'organitzessin al voltant del marc. Ja durant la dècada de 1970 es va crear la «serp monetària europea», en la qual totes les monedes es vinculaven establenent al marc, que, alhora, flotava respecte al dòlar i el ien. Aquesta situació es va formalitzar el 1979 amb la creació del Sistema Monetari Europeu, en el qual totes les monedes tenien un estret marge de flotació entre elles. Si la moneda d'un país amenaçava amb superar aquest marge, els bancs centrals de tots els països donaven suport –comprant o venent– a aquesta moneda perquè no se superés. A la pràctica, Alemanya va perdre quantitats ingents de diner comprant monedes que després es van haver de devaluar de totes passades. Però els ciutadans alemanys eren conscients que això evitava un marc excessivament revaluat i permetia les seves quantioses exportacions a tota la Unió.

Però una cosa va començar a canviar a partir de la caiguda del Mur de Berlín el 1989. Fins aleshores, els alemanys necessitaven una Europa forta davant la pressió soviètica. Desapareguda aquesta, Alemanya va començar a recuperar a poc a poc el seu *hintherland* tradicional, la *Mitteleuropa* (Europa Central), i molts dels seus ciutadans van començar a desinteressar-se del projecte europeu com a única opció de futur per al seu país. Unificada Alemanya i ampliada la UE cap a l'Est, els alemanys s'han orientat cada vegada més cap a una àrea en la qual creixen els seus interessos econòmics i des de la qual els arriba el gas imprescindible per la seva activitat

productiva. La Unió Europea ha deixat de ser una qüestió de supervivència per a ells, de manera que han començat a qüestionar les grans contribucions que sempre havien aportat a la Unió. Aquesta actitud ha estat en gran part induïda des dels principals grups mediàtics, majoritàriament adscrits a posicions neoliberals i reticents, per tant, a una solidaritat europea que incrementa la despesa pública i els impostos³.

1.2.3. Adéu a l'Alemanya europeïsta?

Alemanya, doncs, va actuar de manera insolidària en frenar la seva despesa pública l'any 2009 i encara més el 2010, quan es va plantejar la necessitat d'acudir al rescat de Grècia. L'economia grega és només el 2 % de la Unió i el 3 % de l'Eurozona. Ajudar Grècia, oferint-li reestructurar el seu deute amb préstecs abundants a baix interès i llarg termini, hauria tingut uns costos mínims i hauria confirmat la idea, ben consolidada, que, arribat el moment, funcionaria la solidaritat europea, com sempre havia succeït anteriorment. No fer-ho va ser una declaració d'intencions en tota regla. Ja res no seria com abans.

Potser no va ser la cancellera Merkel la principal impulsora del canvi, sinó que va actuar pressionada pels seus companys de coalició, el Partit Liberal, els sectors més radicals del seu propi partit i una opinió ciutadana influenciada pels grans grups mediàtics. No era fàcil explicar als treballadors alemanys, que havien fet sacrificis importants, que era hora d'exercir la solidaritat atorgant aval europeu al deute de països perifèrics. Però ni tan sols es va intentar. Des d'aleshores s'ha imposat el relat de la

«mestressa de casa suàbia» austera enfront d'uns habitants perifèrics malgastadors. Una cosa que té molt poc a veure amb la realitat, ja que abans de la crisi, l'any 2007, el deute públic espanyol equivalia al 36,3 % del PIB, mentre que l'alemany equivalia al 65,2 % del seu. Però com que els ciutadans alemanys han vist que amb aquesta política a ells els anava relativament bé, mentre alguns països perifèrics s'enfonsaven, li han seguit donant suport. A més, Alemanya tornava a manar a Europa.

En la història recent d'Alemanya hi semblen conviure dues sensibilitats juxtaposades. En certa mesura, hi ha una Alemanya «prussiana» i una Alemanya «renana». Quan el poder central s'ha situat a la zona oriental, Alemanya ha semblat més disciplinada i hegemònica. I quan aquest poder s'ha ubicat a la zona del Rin, s'ha vist una Alemanya més policèntrica, més occidental i europeïsta, i també més propera a França. Així va ser quan la divisió d'Alemanya va tallar la seva part prussiana i va obligar a traslladar la capital a Bonn, una petita ciutat a la riba del Rin. Durant mig segle, Alemanya ha estat el motor de l'europeisme, el més generós i entusiasta entre els països grans, el que més ha impulsat la cessió de sobirania.

Però la fi dels blocs militars, la unificació i el trasllat de la capital a Berlín han canviat els equilibris. La majoria dels ciutadans alemanys ja no se senten tan solidaris amb la resta d'europeus i veuen amb simpatia que Alemanya torni a manar a Europa. El canvi produït és tan notable que alguns parlen de la fi de la quarta Alemanya⁴ (1945-1990, l'Alemanya europeïsta d'Adenauer i Schmidt)

i el començament d'una cinquena Alemanya (la de Merkel), més orientada al Centre i a l'Est d'Europa i més pròxima a l'hegemonisme de l'època bismarciana.

Si això fos cert, el projecte europeu tal com l'hem conegut i com el van somiar els seus fundadors hauria arribat a la fi. S'hauria de construir un altre tipus d'Europa. Però la realitat és polièdrica i fluctuant, i no podem descartar que, superada la crisi, el projecte europeu es reconduïxi per voluntat dels ciutadans, cobrant un nou impuls.

1.3. La «crisi de l'euro»: la imposició de la «Gran Desigualtat»

Lamentablement, les mesures adoptades a l'Eurozona per a fer front a la crisi no tan sols reflectien la nova hegemonia alemanya. Suposaven l'arribada a l'Europa continental de la Gran Desigualtat que corroeix les societats desenvolupades des de la dècada de 1980.

1.3.1. L'atac neoliberal al projecte europeu

Durant la crisi de la dècada de 1970, alguns van dir que la solució passava per debilitar els sindicats, facilitar l'acomiadament i abaixar els salaris reals. La fórmula va triomfar als països anglosaxons, de la mà de Reagan i Thatcher, i d'aquí es va estendre a altres llocs, especialment als països en desenvolupament aclaparats pel deute. Se l'ha anomenat la «Gran Divergència» (o també la «Gran Desigualtat») perquè va multiplicar les diferències de renda. La ma-

jor part de les rendes del creixement van a parar a una reduïdíssima minoria, mentre que l'aclaparadora majoria de la població veu les seves rendes estancades o fins i tot reduïdes.⁵ Els mitjans pròxims a aquesta minoria enriquida reclamen sistemàticament el desmantellament de l'Estat del benestar, adduint que no es pot sostenir.

A Europa, particularment a l'àrea d'influència francoalemanya, és on es va resistir millor aquesta tendència, gràcies al gran arrelament popular de l'Estat del benestar. Però també aquí, en mitjans acadèmics i financers, i en grups mediàtics particularment influents, el neoliberalisme es va imposar d'una manera aclaparadora. I això ens du a una de les claus per a entendre la «crisi de l'euro». Qui fa trenta anys que predica que cal abaixar salaris i desmantellar l'Estat del benestar (ho acostumen a anomenar «reformes estructurals»), sense aconseguir-ho, no deixarà passar l'oportunitat d'una crisi, quan els treballadors estan extremament debilitats per l'atur. I això, tot i que sigui a costa de desvirtuar en gran mesura el projecte europeu.

1.3.2. L'agenda alemanya

També aquí Alemanya ha estat en l'epicentre del terratrèmol que ha sacsejat Europa, un fet que va començar força abans de l'inici de l'anomenada «crisi de l'euro». Els ciutadans alemanys tendeixen a compartir un recel davant la inflació que s'acostuma a atribuir al record de la hiperinflació portada per Hitler. Però el cert és que Hitler va accedir al poder després d'anys de defla-

ció i atur.⁶ La por actual dels alemanys d'avui dia a la inflació es deu a una cosa més tangible: el seu desig de no desvalorar els seus abundants estalvis i l'impacte de processos històrics molt més recents.

La unificació alemanya va arribar el 1990. El canceller alemany Helmut Kohl va decidir, amb força temeritat, equiparar el marc oriental a l'occidental, malgrat que valia en realitat vuit vegades menys. Els preus i salaris de l'Est van perdre tota competitivitat, el seu sistema industrial es va desmantellar i el seu atur es disparà a uns nivells estratosfèrics. Per a sostenir els 17 milions d'alemanys de l'Est, es van haver de gastar prop de cent mil milions de dòlars anuals durant uns quants anys. Això era molt, fins i tot per a la poderosa economia alemanya, que va decaure fins al punt que durant la dècada de 1990 alguns mitjans anglosaxons consideraven Alemanya l'«home malalt» d'Europa.

D'altra banda l'ampliació de la Unió va suposar un repte formidable per a Alemanya, que veia com a escassos quilòmetres de les seves fronteres es pagaven salaris diverses vegades més baixos. Nombroses indústries alemanyes van deslocalitzar les seves activitats, fent créixer la pressió de l'atur.

La por de l'endeutament públic excessiu derivat de la unificació i de la pèrdua de competitivitat van empènyer el 2003 els treballadors alemanys a acceptar l'anomenada «Agenda 2010». Aquesta agenda reduïa dràsticament les prestacions d'atur i autoritzava els ínfims salaris dels *minijobs*, fet que va precaritzar el mercat de treball i va conduir a una àmplia congelació salarial.⁷ A la

pràctica, una devaluació interior que feia els alemanys molt més competitius dins de l'Eurozona, a costa d'augmentar la desigualtat. Finalment, la «Gran Desigualtat» havia arribat a Alemanya. Durant anys el creixement alemany es va alimentar en bona part de les vendes a països perifèrics, algun en plena bombolla immobiliària, finançada per préstecs alemanys.

1.3.3. Contra la mutualització del deute

Quan a començaments de l'any 2010 es desferma la crisi de l'euro, Alemanya és ja molt més competitiva que la resta de l'Eurozona i creditora de grans quantitats de diner. Després de la desastrosa experiència de la unificació, ciutadans i governants alemanys es van sentir incapços d'assumir la protecció de centenars de milions de ciutadans menys eficients i es van negar a autoritzar una solidaritat fiscal no prevista en els tractats. Es va disparar la prima de risc de Grècia (enorme endeutament públic, ocultat molts anys), d'Irlanda (endeutada pel rescat públic dels seus bancs) i de Portugal (baix nivell productiu). Més tard, l'onada va afectar dos països grans: Espanya (bombolla immobiliària i gran endeutament exterior) i Itàlia (mal dirigida i amb un elevat endeutament públic). L'un rere l'altre van caure en el temut cercle viciós: tipus d'interès elevats disparen la recessió i la recessió complica les expectatives de devolució, disparen els tipus d'interès. Un fet que es podia haver curtcircuitat amb l'aval europeu a les noves emissions de deute o captant diner amb eurobons i prestant-lo a baix interès als estats amb proble-

mes. Però Alemanya es va negar a autoritzar qualsevol tipus de mutualització del deute. El 2010-11 l'euro va estar a punt de trencar-se.

1.3.4. Les polítiques al servei dels mercats

Polítiques orientades a més creixement i inflació, polítiques keynesianes, oferien una sortida a la crisi amb menys cost humà⁸, però no hi havia una autoritat econòmica europea capaç d'implementar-les. Com que calia unanimitat, els perdedors de tals polítiques, els països creditors, les podien vetar i així ho van fer. Alemanya va imposar, a canvi de mínimes concessions, la solució contrària: se sortiria de la crisi abaixant salaris i retallant seriosament l'Estat del benestar, amb un immens cost humà en termes d'empobriment, atur i pèrdua de prestacions col·lectives. Era la recepta neoliberal de sempre (ho acostumen a anomenar «fer els deures»): la Gran Desigualtat s'imposava a Europa⁹.

L'Eurozona presenta els pitjors resultats de creixement del PIB del món desenvolupat durant els anys de crisi¹⁰. La majoria de la població s'ha empobrit, mentre una minoria de grans posseïdors s'ha enriquit encara més. S'ha encunyat una expressió per a aquesta submissió de la majoria als interessos de la minoria: democràcia «d'acord amb els mercats»¹¹. En conclusió, la desigualtat s'ha disparat.

Quan més hem necessitat unes institucions supranacionals fortes per a res-

pondre el vendaval financer que tenalla els deutes sobirans, més dèbils ens hem trobat després de deu anys de rivalitats de campanar que han impedit aprofundir en el procés de construcció europea. Fins i tot l'eix francoalemany, que ha impulsat la UE des de l'inici, està escorçat, presoner d'interessos electorals a curt termini. En el combat contra la crisi s'ha prioritzat el diner sobre les persones, donant més importància a la salvaguarda d'interessos d'unes minories que a evitar el sofriment de gran part de la població. Si Europa hagués estat veritablement democràtica, això no hauria passat.

Progressivament, els governs s'han anat impregnant de postulats més liberals, supeditant la política a l'economia, al revés del que va passar a l'inici del projecte comunitari, en el qual els mitjans econòmics servien a unes finalitats polítiques. S'ha generalitzat un model consumista a ultrança, en el qual tot és objecte de mercat, fins i tot béns essencials que haurien de ser comuns.

Ens hem despertat abruptament del somni, convertit ara en malson. Xifres exorbitants d'aturats, allaus de desnonaments en països amb un immens parc d'habitatges desocupats, emigrants morint a les portes d'Europa tractant d'asolir un Eldorado inexistent. És el resultat d'un procés de degradació del projecte europeu, en el qual s'han banalitzat les normes, s'han desprestigiats les institucions i s'ha disparat la mediocritat en la classe política.

2. EL SOMNI D'UNA EUROPA UNIDA

Davant la situació actual d'Europa, es fa necessari rememorar la història per a recuperar els principis fundacionals sobre els quals es va forjar un projecte polític i econòmic estimulant que avui es troba seriosament amenaçat.

2.1. Per què es va fer la Unió Europea

La Unió Europea va sorgir fonamentalment per a:

- Evitar les guerres que tants cops havien devastat el continent al llarg dels segles i de manera especial durant les dues guerres mundials¹². Ja abans s'havia intentat unir Europa, però sempre per la força de les armes, fossin les legions de l'antiga Roma o els exèrcits de Napoleó o de Hitler.
- Reforçar Europa en el context internacional. Els fundadors de l'Europa comunitària eren conscients de la

creixent debilitat continental, especialment davant la potència aclaparadora d'uns Estats Units victoriosos en la Segona Guerra Mundial. Només una àmplia àrea integrada comercialment i política permetria als europeus competir amb la nova superpotència.

- Frenar l'expansió del sistema comunista cap a l'Europa occidental. Per això calia oferir a la ciutadania europea una societat més atractiva, la qual cosa es va concretar en el desenvolupament de l'Estat del benestar. Una Europa pròspera amb un ampli reconeixement de drets faria possible aquestes millores.

La vertebració d'Europa, finalitzada la Segona Guerra Mundial, va començar al voltant d'organismes internacionals molt diferents, com l'OECE –precursora de l'actual OCDE–, el Consell d'Europa –un importantíssim fòrum de promoció dels drets humans i la democràcia– o l'OTAN –una aliança militar hegemnitzada pels Estats Units. Totes eren organitzacions de caràcter interestatal, per la qual cosa requerien unanimitat per als seus acords. Sense cessió de sobirania, qualsevol decisió implica una llarga i tediosa negociació, sovint sense resultat¹³. El que ara anomenem Unió Europea es fonamenta en un sistema de presa de decisions radicalment diferent, que deriva del Pla Schuman.

2.2. El Pla Schuman

El 9 de maig de 1950, Robert Schuman, ministre d'Afers Estrangers de França, va proposar oficialment col·locar la totalitat de la producció francoalemanya de carbó i acer sota la dependència d'una Alta Autoritat Comuna, en el marc d'una organització oberta a la integració d'altres països europeus.

Amb la perspectiva de més de sis decennis transcorreguts, es pot afirmar que la Declaració Schuman¹⁴ resumeix en tot just dos folis el perquè, la finalitat i el com del procés d'integració europea. S'hi s'aprecien tres grans principis:

- Preservació de la pau: «la pau mundial no es pot salvaguardar sense uns esforços creadors equiparables als perills que l'amenacen».
- Gradualisme: «Europa no es farà d'una vegada ni en una obra de con-

junt: es farà gràcies a realitzacions concretes, que creïn en primer lloc una solidaritat de fet».

– Comunitat no sols econòmica, sinó també política: «així, es durà a terme la fusió d'interessos indispensables per a la creació d'una comunitat econòmica i s'introduirà el ferment d'una comunitat més àmplia i més profunda entre països que durant tant de temps s'han enfrontat en divisions sagnants».

Aquesta declaració és considerada l'acta fundacional de l'Europa actual i se n'ha de subratllar l'audàcia, l'originalitat i la perspectiva històrica. Fins aleshores, França havia exigint mantenir debilitada Alemanya i tutelada per les forces occidentals d'ocupació. El que proposava ara era exactament el contrari, una *associació francoalemanya*. Unint-se en un mateix propòsit estratègic, França allunyava la possibilitat d'una resurrecció de l'amenaça alemanya i Alemanya assegurava la llibertat democràtica davant l'expansionisme soviètic. Però, a més, la proposta de Schuman revolucionava les formes jurídiques utilitzades fins aleshores en les relacions internacionals, en proposar no un simple organisme de cooperació internacional, sinó una nova entitat amb poders supranacionals.

Concretament, el Pla Schuman proposava la creació de la Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer (CECA) que van fundar sis països el 1951: França, la República Federal d'Alemanya, Itàlia, Bèlgica, Holanda i Luxemburg. El Regne Unit no hi va voler entrar per no entendre l'abast històric de la pro-

posta i per rebutjar la idea que la co-operació econòmica pogués sobrepassar el marc estrictament intergovernamental. En altres paraules, temia perdre la seva notable, tot i que minvant, influència internacional, vestigi de l'antic imperi britànic. El tractat CECA establia un mercat comú amb dues primeres matèries bàsiques –carbó i acer– que havien constituït el pilar de la indústria militar i havien alimentat la cursa armamentista d'efectes nefastos.

Aquesta Comunitat va marcar la pauta per a la creació, sis anys després, de la Comunitat Econòmica Europea¹⁵, nascuda del Tractat de Roma el 1957. L'avenç va ser gegantí, ja que es creava un mercat comú per a la generalitat dels productes, no solament per a dues primeres matèries. Des d'aleshores, la Comunitat s'han anat expandint, ha anat incorporant noves competències i membres fins a formar la Unió Europea que en l'actualitat compta amb vint-i-vuit estats.

En honor a la Declaració Schuman, cada 9 de maig se celebra el dia d'Euro-pa.

2.3. Els «pares fundadors» d'Europa

Per entendre l'Europa que deixem, cal indagar sobre qui eren i què van voler fer els considerats «pares fundadors» del projecte europeu.

2.3.1. Robert Schuman

El francès Robert Schuman procedia d'una zona fronterera entre França i Alemanya, que havia estat objecte d'en-

frontament constant entre ambdós països. Va néixer a Luxemburg, va viure a Lorena i es va educar a Alemanya. Pres per la Gestapo, aconseguí escapar-se i viure en la clandestinitat. Acabada la contesa, va ocupar diversos càrrecs polítics a França i, més tard, va ser el primer president del que ara anomenem Parlament Europeu.

Home de tarannà prudent, diplomàtic i conciliador en la seva dilatada vida política, uns i altres li van reconèixer sempre una alta integritat moral. La seva política de reconciliació va tenir poderosos detractors, tot i que molts van acabar assumint la major part de les seves idees i realitzacions.

2.3.2. Jean Monnet

Jean Monnet, també francès, començà la vida professional promovent les exportacions de la seva petita empresa familiar, fet que el va dur a viatjar per tot el món des de molt jove. Durant la dècada de 1920 va ser secretari general adjunt de la Societat de les Nacions, precedent del que seria l'ONU després de la guerra. La seva llarga carrera internacional li va ser útil en el moment de dissenyar la CECA.

Monnet era imaginatiu i pragmàtic. Malgrat no formar part de cap partit polític, el seu criteri era molt considerat per estadistes de diversos llocs del món, per les solucions pràctiques que sempre trobava als greus problemes que hagué d'afrontar. El seu esperit queda patent en les seves paraules: «Nosaltres no unim estats, unim persones» o «res no es crea sense els homes, però res no roman sense les institucions».

2.3.3. Konrad Adenauer

La delicada salut de l'alemany Konrad Adenauer no feia presagiar la seva fecunda vida posterior. Va ser durant molts anys alcalde de Colònia, la seva ciutat natal. El règim nazi el va destituir i perseguir, obligant-lo a passar tota mena de penalitats, presó inclosa. Acabada la guerra, amb setanta-tres anys, va ser el primer canceller elegit a la República Federal d'Alemanya. Amb el sobrenom d'«el Vell», liderà durant catorze anys l'espectacular recuperació d'Alemanya, reconstruint el país i enfortint el seu ancoratge a Occident. Va fundar la CDU (Unió Democratocris­tiana), a la qual es van integrar tant catòlics com protestants. La seva ideologia democratocris­tiana li va facilitar l'apropament a Schuman. Amb ell va establir les bases de la reconciliació històrica entre dos països que havien estat enemics acèrrims, fundant l'eix francoalemany sobre el qual ha gravitat des d'aleshores el procés d'integració europea.

2.3.4. Alcide de Gasperi

L'italià Alcide de Gasperi va néixer a la regió de Trento, que en aquell moment formava part de l'imperi austrohongarès, i va iniciar la seva trajectòria política com a diputat al Parlament a Viena. Amb la incorporació de la seva regió a Itàlia, prosseguí la seva carrera política a Roma, truncada per la persecució a la qual el va sotmetre el feixisme de Mussolini. Es va refugiar al Vaticà, on passà molts anys com a bibliotecari. Després va fundar la democràcia cristiana italiana, va guanyar les eleccions

acabada la guerra i es convertí en primer ministre d'Itàlia entre 1945 i 1953. Més tard seria president de la CECA.

2.3.5. Paul-Henri Spaak

El belga Paul-Henri Spaak va fugir de la invasió nazi del seu país en un aventurat viatge a través de França i Espanya. Va ser el promotor del Benelux, la unió duanera entre Bèlgica, els Països Baixos i Luxemburg. Líder socialista, va ser primer ministre del seu país unes quantes vegades i el seu perfil internacional li va valer llocs de gran responsabilitat en els organismes naixents de la postguerra, com ara president de l'Assemblea de l'ONU o secretari general de l'OTAN.

2.3.6. Líders sòlids

En definitiva, els fundadors de l'Europa comunitària, malgrat la diversitat dels seus orígens, tenien una sèrie de característiques comunes que podríem resumir en:¹⁶

- *Pluriculturalitat*. Eren personatges de frontera que havien viscut en cruïlles geogràfiques i històriques amb influències culturals diverses i per això estaven acostumats a utilitzar diverses llengües i a interactuar amb persones d'orígens diversos.

- *Experiència*. Tenien una sòlida formació acadèmica, excepte Monnet, que va ser un autodidacta. La seva experiència es va forjar enmig de dificultats personals greus, amb persecució, presó i exili en molts casos. Havien conegut a fons situacions complexes, èxits i fracassos.

– *Visió i creativitat.* Els fundadors, que compartien robustos valors democràtics i humanistes, van liderar un projecte estimulants a llarg termini,¹⁷ però amb metes intermèdies que permetien avaluar l'avenç. Per fer-ho realitat, idearen un sistema institucional i de transferència de sobirania que no tenia parangó històric.

– *Esperit de conciliació.* La seva experiència vital els va permetre desenvolupar una visió integradora centrada en el bé comú. Això els facilità ser «constructors de ponts», unir esforços i convergir cap a objectius compartits, vencent les resistències dels qui preferien accentuar les diferències i alimentar estereotips.

– *Pragmatisme i eficàcia.* Partint dels interessos compartits, no es van acontentar amb discursos benintencionats, sinó que sempre van tractar d'assolir acords precisos amb força vinculant. El pacte només és útil si va acompanyat de realitzacions concretes, calendaris establerts i mitjans congruents amb les ambicions.

– *Habilitat.* A una idea tan ambiciosa com l'Europa comunitària no li faltaven adversaris. Es va haver de teixir, doncs, una xarxa de complicitats, i s'hagueren de vèncer enveges partidistes i reticències de diversa índole. Els fundadors van fer gala d'àmplies habilitats diplomàtiques i també d'una notable discreció, preferint que els seus treballs fossin més coneguts pels resultats que pels seus mèrits.

En síntesi, els fundadors de l'Europa comunitària van ser professionals d'una

gran honestetat, i sovint sobrietat, altament preparats per a un entorn internacional i amb experiències vitals profundes viscudes en condicions d'extrema dificultat. Molts van desplegar una praxi cristiana de la vida i de la vocació política, i dos d'ells –Schuman i De Gasperi– tenen oberts sengles processos de beatificació. Alhora, i malgrat dependre com ara dels cicles electorals dels seus països respectius, van ser capaços d'inspirar una perspectiva més àmplia. Ens podríem preguntar si els nostres líders actuals tenen un currículum i una actitud similar.

2.3.7. Els darrers líders

En els anys següents, el període de la presidència de la Comissió Europea de Jacques Delors (1985-1995) fou dels més fructífers. Va ser el més emblemàtic entre tots els dirigents que ha tingut la Comissió, el principal motor de la construcció europea. Quaranta anys després de la Declaració Schuman, trobem un altre francès impulsor del projecte comú, amb una sòlida experiència econòmica, un esperit humanista i una visió àmplia més enllà de simples interessos partidistes o nacionals. L'empenya que Delors donà a la integració va rebre el suport de les directrius d'un Consell Europeu la locomotora del qual era l'eix francoalemany, liderat al seu torn per dos estadistes de gran talla –François Mitterrand i Helmut Kohl– que van haver de fer front a un moment històric decisiu, amb la caiguda del mur de Berlín. En els moments actuals de partidisme extrem, cal recordar que el profund avenç de la dècada 1985-95 es basà en la complicitat entre el centrees-

guerra del líder gal i el centredreta del seu homòleg germànic.

2.4. El model europeu

Les Comunitats Europees estableixen un precedent, únic fins ara, en el qual règims democràtics sobirans cedeixen progressivament competències en determinats àmbits a una instància superior: és l'anomenat federalisme funcional. Fins aleshores només hi havia dues formes d'integrar estats: l'assimilació basada en la coacció i la integració federativa a la manera dels Estats Units.

Malgrat que l'objectiu dels fundadors de la Comunitat Europea era sobretot polític, es va optar per fixar metes econòmiques intermèdies, creant un mercat comú que comprenia la lliure circulació de mercaderies, la lliure prestació de serveis, la lliure circulació de capitals i la lliure circulació de treballadors. A mesura que s'hi van anar incorporant nous països, s'anaren requerint noves polítiques d'acompanyament. Així, després de l'accessió d'Espanya i Portugal a les Comunitats el 1986, es van ampliar els fons estructurals que beneficien les regions més pobres. El procés d'integració econòmica va culminar amb la moneda única, que va entrar en circulació l'any 2002 per a dotze estats membres, i en l'actualitat són divuit els que l'han adoptat.

Avui dia la Unió Europea cobreix un ventall molt ampli de polítiques. Algunes, com la política comercial comuna, són plenament supranacionals. Altres matèries són compartides entre els estats membres i les institucions europees. I per a determinades esferes, la Unió

Europea segueix requerint una difícil unanimitat.

L'acció de la UE ha de respectar, entre altres, el principi de *subsidiarietat*, que estableix que només intervén quan quelcom no pot ser resolt de manera més eficaç a un nivell inferior, pels mateixos estats membres. Proposat inicialment per a apropar la política al ciutadà, aquest principi va ser emprat després per Margaret Thatcher per a combatre les competències europees.

El model econòmic que regeix la Unió és el de l'Economia Social de Mercat, recollit explícitament en el Tractat de Lisboa del 2007¹⁸. Aquest model combina el principi de llibertat econòmica amb la necessitat d'intervenció de l'Estat en l'economia per a assolir un ordre social més just. Es tracta de garantir la lliure iniciativa i, alhora, el progrés social. Històricament va sorgir a l'Alemanya de la postguerra com una alternativa tant a la planificació centralitzada de l'economia com al liberalisme, i està molt influenciada per la doctrina social de l'Església catòlica i l'ètica de les confessions evangèliques.¹⁹

L'Economia Social de Mercat persegueix limitar els abusos tant de les grans empreses com de l'Administració, perquè ni uns ni altres no s'arroguin un poder excessiu sobre la ciutadania. A la pràctica, els seus principis van ser àmpliament compartits per les principals nacions europees i permeten desplegar-hi sòlidament l'Estat del benestar, la qual cosa va fer possible el creixement econòmic més gran dels països desenvolupats i uns nivells de benestar humà no assolits mai abans (1945-73).

Però potser el més admirable del model europeu és el seu caràcter obert. Van començar només sis països i ja en som vint-i-vuit. A títol de comparació, els països al sud dels Estats Units han estat tractats històricament com el seu «pati del darrere», sense que importés gaire ni la misèria ni l'opressió que hi havia, i fins i tot han estat envaïts quan ha convingut als interessos nord-americans. La Unió Europea, en canvi, s'ha preocupat per crear al seu voltant un espai de prosperitat i justícia, la qual cosa ha facilitat la incorporació gradual de molts estats al projecte. També en això, el somni i els valors dels «pares fundadors» han portat per un camí nou en la història.

Tanmateix, el projecte europeu té també les seves ombres. Turquia fa més de vint anys que demana la incorporació i sembla que no se l'admetrà mai. Per altra banda, el federalisme funcional ha avançat molt lentament. I, com hem vist en el capítol anterior, els estats membres han estat incapaços d'acordar en el marc de la UE una resposta adequada a la crisi econòmica actual. No s'ha construït una veritable Europa social, aspecte que ha quedat a la lliure voluntat de cada govern nacional, la qual cosa ha derivat de vegades en un veritable *dumping social*, desnaturalitzant el model.

2.5. Una història d'èxit

Malgrat els seus alts i baixos, la trajectòria de la Unió Europea ha estat una història d'èxit, almenys fins al principi d'aquest segle.

2.5.1. Pau i democràcia

En aquests anys s'ha aconseguit molt, força més del que els mateixos ciutadans acostumem a creure. S'ha assolit el principal objectiu que es va marcar: la pau entre els seus membres. Mai no hi havia hagut un període pacífic tan dilatat entre les principals potències europees. El drama bèl·lic a la Iugoslàvia de la dècada de 1990 va ser un fracàs europeu, però ens recorda que no som invulnerables a les guerres. I si ja no n'hi ha entre nosaltres és perquè hem creat llaços que les fan impensables. Dos antics països iugoslaus –Eslovènia i Croàcia– i dos països balcànics més –Romania i Bulgària– s'han incorporat a la Unió. La UE va rebre el premi Nobel de la Pau de l'any 2012.

La Unió ha afavorit, estès i consolidat la democràcia. Ha estat un baluard contra totalitarismes de signe diferent. L'ingrés de Grècia l'any 1981 i d'Espanya i Portugal el 1986 significava el suport a la voluntat d'aquests països d'abandonar el seu passat dictatorial i avançar pel camí democràtic. De la mateixa manera, l'ingrés dels països neutrals –Suècia, Àustria i Finlàndia– l'any 1995 i a partir del 2004 de la major part d'estats que havien conformat el bloc comunista, va significar l'allunyament definitiu de les servituds a què havien estat sotmesos per l'antiga Unió Soviètica i el seu ancoratge definitiu en el món de les democràcies occidentals.

2.5.2. Governança de la globalitat

A més, des del punt de vista geopolític, les institucions europees constitueixen una de les respostes més avançades de

governança de la globalitat, tot i que no més sigui a escala continental. Alguns dels problemes més greus de la nostra època, com ara la pobresa, la contaminació, el canvi climàtic, el terrorisme o les turbulències financeres, exigeixen accions globals. Tanmateix, no hi ha estructures mundials eficaces per abordar-los, ja que en aquestes matèries els organismes internacionals clàssics funcionen com a simples fòrums de debat, incapaces d'implementar solucions vàlides a temps. Alguns dels mecanismes de presa de decisions establerts per la Unió constitueixen un model adequat per a adoptar decisions eficaces a escala global. No obstant això, al marge dels temes comercials, l'acció exterior de la Unió Europea ha avançat molt poc i tot just ha anat més enllà d'alguns esforços conjunts en matèria humanitària.

2.5.3. Progrés econòmic

La Unió Europea ha afavorit el progrés econòmic dels seus membres. El mercat comú europeu, si el comparem amb iniciatives similars en altres parts del món, ha estat un èxit sense precedents. Hi ha força tractats multilaterals de lliure comerç en diferents regions del planeta, però cap d'ells no assoleix el nivell de perfeccionament del mercat únic europeu. Molts han resultat ineficaces i altres han caigut en l'oblit. La UE, en canvi, ha multiplicat el comerç entre els seus països membres i amb això n'ha impulsat el creixement i la modernització. En aquest sentit, Espanya és un paradigma. La supressió de barreres comercials ha propulsat les exportacions espanyoles, que en més d'un 60 % es dirigeixen ja cap als altres socis de la

Unió, i ha reduït el cost de les compres intracomunitàries. Així mateix ha facilitat l'establiment d'empreses estrangeres a Espanya, que han modernitzat el sector industrial, han augmentat els seus estàndards de qualitat i han creat desenes de milers de llocs de treball qualificats.

Amb tot, cal recordar que l'ingrés espanyol a la UE va suposar una certa desindustrialització i una massiva cessió del nostre sistema industrial a mans estrangeres, un fet que ara paguem molt car, ja que no tenim un model productiu clar. S'ha dit amb un cert sarcasme que «no va entrar Espanya a Europa. Europa va entrar a Espanya».

Per altra banda, el desmantellament d'antics monopolis estatals com a conseqüència de la liberalització de serveis afavorida per la UE, presenta resultats contradictoris. El transport aeri o la telefonia s'han renovat profundament i han abaixat els preus. Altres, com la distribució de gas o electricitat, s'han convertit en poderosos oligopolis privats que imposen sistemàticament els seus interessos als ciutadans, per la qual cosa les seves tarifes s'han disparat.

A escala europea, tanmateix, la Unió tracta d'evitar els abusos de les grans empreses, imposant-los quantioses sancions en casos d'incompliment del dret de competència.²⁰ En canvi, des d'un àmbit merament estatal, resultaria molt difícil oposar-se a les infraccions d'aquests potents conglomerats empresarials.

2.5.4. Cohesió social i qualitat de vida

La Unió ha afavorit iniciatives de cohesió econòmica i social. El fons social i els fons estructurals han transferit molts

recursos a regions que per la seva situació geogràfica perifèrica, el seu declivi industrial o el seu retard en el desenvolupament, corrien el risc de quedar al marge de la prosperitat general. Aquestes ajudes s'han orientat principalment a la formació de la mà d'obra i a la construcció d'infraestructures. Aquí també Espanya n'és un clar exemple, ja que aquestes polítiques han permès construir autovies, línies d'alta velocitat ferroviàries, aeroports, ports i plantes dessalinitzadores. Tot això ha estat possible per la generositat dels membres més rics, particularment Alemanya. Tot i que hi hagin hagut determinats excessos i alguna obra innecessària, en general, aquestes polítiques han contribuït a la modernització econòmica, a la millora de les classes treballadores i a la consolidació de les classes mitjanes a les regions i als països beneficiats.

La Unió Europea ha afavorit iniciatives en àmbits que han millorat la qualitat de vida dels seus ciutadans, per exemple en matèria mediambiental, de la qual és un referent mundial. O en el que es refereix a la mobilitat de persones. És difícil ser conscient del gran avenç que suposa que ens puguem desplaçar d'un estat membre a un altre sense necessitat de parar a la frontera, un fet impensable per als nostres avis. O de beneficiar-se d'assistència sanitària en

cas de necessitat, en igualtat amb els ciutadans del país al qual un s'ha desplaçat. O poder estudiar un temps en una altra universitat de la Unió, gràcies als programes d'intercanvi acadèmic.

En definitiva, són molts els èxits assolits en aquestes més de sis dècades de camí cap a la UE. Com que afortunadament ja formen part de la nostra quotidianitat, probablement no els fem el cas que es mereixen. Però no han sorgit pas per generació espontània, sinó com a resultat d'un enorme esforç integrador, en la línia que havia marcat la generació dels «pares fundadors».

Obviament, la Unió Europea presenta moltes debilitats i imperfeccions, sobretot perquè és un projecte inacabat. Els interessos nacionals han llastat, i de vegades accelerat, els processos d'integració. Paradoxalment, les crisis han servit gairebé sempre d'estímul per a avançar-hi. Tanmateix, la crisi actual està sent una destacada excepció.

De manera especial, convé subratllar que les reticències d'alguns estats, particularment del Regne Unit, han fet que en matèria social les competències de les institucions comunitàries pràcticament no existeixin. Un mercat sense cap mena de regulació social contradiu els principis de l'Economia Social de Mercat i desvirtua en gran mesura el model europeu.

3. L'EUROPA QUE VOLEM

Els dirigents de la postguerra circulaven amb «els llums llargs», la qual cosa els permetia veure a distància en el moment de projectar. Però la inexistència d'aquest tipus de lideratges frena actualment l'avenç de la Unió, imprescindible perquè Europa segueixi tenint pes en un món globalitzat i protagonitzat cada cop més pels grans països emergents.

Malgrat els retrocessos dels últims anys, la Unió Europea continua sent l'espai que combina més bé democràcia política, eficiència econòmica, equitat social i sostenibilitat mediambiental. Però, a més, ofereix un model únic –encara en construcció– en què els ciutadans, també els dels països petits, tenen la possibilitat d'escollir els representants que decidiran sobre els grans temes que els afecten. Un model que és seguit atentament des d'altres àrees del món i que probablement serà imitat si arriba a consolidar-se amb èxit.

Per això volem més Europa. No aquesta Europa autocomplaent, perduda en el seu propi laberint i incapaç de treure'ns de la crisi, sinó una Europa en la qual predomini una mirada més àmplia (democràcia), una actitud més generosa

(solidaritat) i una acció més decidida (federació).

3.1. Una Europa democràtica

Una Europa democràtica ha d'assumir més competències. Però en reclamar més atribucions per a les institucions supranacionals, s'ha d'exigir, alhora, més democràcia, garantia i legitimitat última d'aquest poder. Quan les decisions provenen d'acords intergovernamentals, resulten opaques i impermeables al control popular. Per això, *les institucions comunitàries han de respondre davant els ciutadans, no davant els estats membres*.

Les eleccions europees no s'haurien de disputar en clau nacional, perquè això impedeix atendre els temes de

competència europea, que afecten enormement els ciutadans, com s'ha pogut veure en aquesta crisi. Els principals partits haurien de comptar amb estructures paneuropees efectives, elaborar llistes electorals plurinacionals i presentar un candidat únic a la presidència de la Comissió.

Malgrat la difícil unanimitat que requereixen, els tractats no s'han de constituir en barreres per a l'exercici democràtic. Per exemple, és lamentable que s'hagi imposat a tots els països de l'Eurozona un límit concret al seu dèficit públic estructural, perquè pren als ciutadans el dret a escollir una política fiscal o una altra, qüestió essencial perquè hi hagi democràcia.

Per altra banda, cal preservar el que ja s'ha aconseguit en l'àmbit dels drets civils i polítics, en el qual tenim un excel·lent text amb caràcter vinculant. Es tracta de la Convenció Europea de Drets Humans del 1950 que, juntament amb la Unió Europea, és l'altre gran llegat de la generació dels «parets fundadors». Les sentències del tribunal d'Estrasburg, que obliguen tots els estats signants del Conveni, garanteixen que Europa seguirà sent un espai de llibertat. Recentment, la sentència que ha abolit a Espanya la «doctrina Parot» ha recordat que, en un país democràtic, les lleis penals no poden ser mai retroactives.

Per últim, cal recordar una cosa òbvia, però de lamentable actualitat: en una Europa democràtica no hi caben les hegemonies. Europa no és espai per a l'hegemonia de ningú, per molt gran que sigui el país i per molt eficient que resulti. Tornar a les imposicions d'una supremacia alemanya de ressonàncies

bismarckianes no és acceptable. Ni correspon a aquest segle, ni els ciutadans europeus ho desitgen. Una altra cosa és el protagonisme natural de l'eix franco-alemany, per la seva centralitat a Europa i pel seu paper en el procés fundacional. És lògic que sorgeixin moltes iniciatives d'aquest tàndem. Però la transferència de sobirania s'ha fet a institucions supranacionals democràticament controlades, no a un altre estat els dirigents del qual no podem votar.

3.2. Una Europa solidària

El projecte europeu requereix uns ciutadans identificats amb els seus valors i disposats a defensar-lo. La Unió va néixer sota el signe de la reconciliació, de la renúncia al ressentiment. I una mica de ressentiment sembla haver-hi en els discursos xenòfobs, populistes o simplement miops que comencen a proliferar.

3.2.1. Solidaritat amb els mateixos ciutadans

Aquesta solidaritat és imprescindible i hauria de quedar reflectida en els tractats. En aquest sentit, la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea, proclamada l'any 2007 juntament amb el Tractat de Lisboa, és un bon text, però només vincula els estats membres quan apliquen normativa europea i, a més, se n'han autoexclòs el Regne Unit, Polònia i, amb matisos, la República Txeca. L'Europa que volem hauria de garantir uns drets socials mínims per a tots els ciutadans i per això creiem que aquesta Carta s'hauria de millorar i tenir ple valor jurídic a tota la Unió.

Les polítiques solidàries europees han de ser efectives i s'han d'explicar als ciutadans, sortint al pas de la demagògia fàcil practicada per alguns polítics. S'ha de governar des de la responsabilitat i la pedagogia. En el mateix sentit, s'ha d'integrar els ciutadans immigrants procedents de països extracomunitaris. L'Europa de la xenofòbia no és el nostre país.

L'augment de la desigualtat, accentuada durant la crisi actual, contradiu els valors sobre els quals es va basar l'èxit de la Unió. L'economia ha d'estar al servei d'una majoria dels ciutadans, no al revés. Un sistema econòmic que adjudica a una petita minoria totes les rendes del creixement no és acceptable. Tampoc un model que generi atur i excludi una part de la població. Per això, la política monetària del Banc Central Europeu s'hauria d'orientar també al creixement econòmic que genera ocupació i a l'estabilitat financera, en peü d'igualtat amb el control dels preus, la seva única prioritat actual.

3.2.2. Solidaritat entre països europeus

Una unió econòmica i política ha d'anar acompanyada d'importants mecanismes de solidaritat entre territoris. Els mercats tendeixen a beneficiar desproporcionadament els més eficients i poderosos. Sense mecanismes de solidaritat, els països menys eficients corren el risc d'enfonsar-se en una creixent marginació. Tal com succeeix en l'àmbit estatal, la Unió ha de donar suport a les seves economies més dèbils, com s'ha fet amb els fons estructurals i de cohesió, i com s'hauria d'haver fet a l'Eurozona

durant la crisi. En aquest sentit, la Unió ha de ser també una «unió de transferències», capaç de transferir recursos entre països dins d'uns límits raonables, compensant així en part els desequilibris.

El Parlament Europeu hauria de tenir importants competències a l'hora de definir la política econòmica general i el marc en el qual han d'evolucionar les polítiques fiscals dels països membres. A canvi, tot país que hagi respectat les seves directrius hauria de comptar amb ple suport financer de la Unió.

3.2.3. Solidaritat exterior

La Unió Europea ha d'aprofundir en la cooperació al desenvolupament i en l'obertura del seu mercat, almenys, per tres grans motius:

- La immensa responsabilitat històrica que té Europa per la desastrosa agressió colonial que va arrasar els sistemes econòmics i socials de la major part del món, la qual ha fet molt més difícil la seva tasca de desenvolupament.

- El mateix interès del continent, que només podrà assolir els seus objectius de creixement sostenible si la prosperitat s'estén a la resta del món. Nous mercats amb immenses poblacions i prou capacitat de compra multiplicarien sens dubte la demanda de productes europeus, encara que també la competència.

- I, sobretot, per coherència amb els seus valors socials i democràtics. Els europeus no podem acceptar una humanitat en la qual prolifera l'opressió, la misèria i la injustícia, mentre

vivim refugiats en una bombolla més o menys pròspera i democràtica.

3.2.4. *Solidaritat amb les futures generacions*

La pressió desmesurada que exerceix avui l'activitat humana sobre els recursos del planeta ha ampliat la noció de solidaritat més enllà del nostre temps. Hem de ser solidaris també amb les generacions futures i llegar-los un món tan habitable, almenys, com el que hem rebut.

La UE ha de continuar liderant les iniciatives mediambientals i ha de fer valer tota la seva influència perquè les altres potències econòmiques mundials segueixin el mateix camí. Això entronca, a més, amb la necessitat d'avançar cap a l'autonomia energètica, superant l'escassetat de recursos propis. Una aposta decidida per les energies renovables i pel medi ambient podria tenir, a més, un importantíssim efecte impulsor sobre diversos sectors industrials.

En aquest sentit, cal elogiar la profunditat i visió de futur de l'*Energiewende* (transició energètica) alemanya. Tots els partits i les principals empreses, amb un aclaparador suport ciutadà, s'han compromès en un descomunal esforç investigador i tecnològic per fer possible una reducció del 80 % en l'emissió de gasos d'efecte hivernacle l'any 2050.

3.3. Una Europa federal

Europa ha de posar rumb vers una federació democràtica formada per aquells que de comú acord ho desitgin i estiguin en condicions de participar-hi. El ritme no pot ser imposat per la minoria més

reticent, per la qual cosa potser es requerirà una «Europa de dues velocitats», tal com ha succeït amb l'Eurozona. A la llarga, això comportarà que els països més gelosos de la seva sobirania quedin fora del projecte comú.

El camí cap a l'Europa federal té un vessant econòmic i un altre de polític. En l'àmbit econòmic, s'hauria de consolidar la Unió Econòmica i Monetària (UEM)²¹. Els estats membres de l'Eurozona comparteixen ja una única política monetària, però en altres matèries es limiten a una mera coordinació de polítiques econòmiques nacionals, no sempre observada amb rigor²². Per a reforçar la UEM, se l'hauria de dotar de:

a) *Un pressupost més gran*. Actualment tot just sobrepassa l'1 % del PIB del conjunt de la Unió, un percentatge ridícul que fins i tot s'ha reduït recentment, la qual cosa ha obligat a reduir partides que haurien estat generadores de creixement en el futur.

b) *Més ingressos comuns*. Una Europa federal eficaç requeriria més ingressos directes al pressupost comú, com els procedents de la implantació de la taxa (Tobin) sobre els moviments especulatius de capital, la qual cosa, a més, milloraria l'estabilitat financera.

c) *Eurobons*. L'emissió de bons garantits pel Banc Central Europeu facilitaria un finançament menys costós als països més endeutats. Cal recordar que no es tractaria de subvencions a fons perdut, sinó de crèdits que haurien de ser tornats amb els seus corresponents interessos, que ja no serien desorbitats.

d) *Unió bancària*. Un procés que s'ha iniciat massa tímidament i que in-

clouria la supervisió dels bancs més grans per part del Banc Central Europeu, la possibilitat de liquidar una institució amb problemes i un fons comú de garantia de dipòsits.

e) *Harmonització fiscal*. Igualment s'hauria de tendir cap a l'harmonització d'alguns impostos nacionals i potenciar els instruments necessaris per a lluitar contra el frau i els paradisos fiscals.

Quant al vessant polític, la claredat democràtica en les institucions de la UE es veuria reforçada si s'hi implantés una estructura netament federal. El Parlament hauria de ser la Cambra baixa, representant la legitimitat política dels ciutadans, i el Consell de Ministres seria la Cambra alta, que garantiria la legitimitat territorial. La Comissió hauria de constituir-se sense quotes territorials, tenir pocs membres²³ i més capacitat executiva, i estar estretament controlada pel Parlament.

Una altra generació haurà de redactar una Constitució europea millor que la que no s'aconseguí aprovar. El seu contingut hauria de fer comprensible el funcionament de la Unió i ser capaç d'inspirar la identitat europea a través dels seus valors i símbols. A part de servir els seus ciutadans, Europa ha de poder emocionar i ha de poder explicar-se.

Europa també ha d'avançar en l'àmbit de la política exterior. Tot i reconèixer la dificultat d'evolucionar en aquesta matèria, la UE –o almenys l'Eurozona– hauria de parlar amb una sola veu en l'àmbit internacional, per exemple, en el Consell de Seguretat de l'ONU, fet que fins ara no ha estat possible.

3.4. Com avançar vers aquesta Europa desitjada?

Com hem vist, el projecte europeu va arrencar en els seus orígens impulsat per unes metes econòmiques intermèdies molt concretes. En canvi, en la conjuntura actual, Europa ha d'incidir sobre l'aspecte humà si vol ser fidel als seus principis i mobilitzar de nou la societat. Desenvolupar una *afectio societatis* vers Europa implica també que la ciutadania la percebi com a protectora dels seus drets, enfront de les derives de poder dels estats i de les grans corporacions. Quan unes mesures que atempten contra el medi ambient o una regulació abusiva dels desnonaments són rectificades per les institucions europees, els ciutadans se senten protegits per la Unió.

Davant el deteriorament del projecte europeu agreujat per la crisi, molts demanen la sortida de l'euro, un fet que, en virtut dels tractats, implica la sortida de la Unió Europea. Una mesura així representaria un fracàs històric que podria donar ales a derives ultranacionalistes, similars a les que van precedir ambdues guerres mundials. Potser es demana tan sols com a amenaça o mesura de pressió per a aconseguir condicions més solidàries. Però no hi ha cap dubte que avui el projecte està en risc, pel desafecte dels qui exigeixen que hi hagi més solidaritat i dels qui exigeixen que n'hi hagi menys, en una deriva populista creixent.

Una altra actitud, que nosaltres compartim, s'orienta a creure que encara és possible reformar Europa i fer-la més eficaç i solidària, culminant l'inacabat projecte europeu. Una Europa capaç de canalitzar les aspiracions de les noves

generacions i dels moviments socials, la qual cosa implica una Europa amb més poder. Això requereix polítics amb visió a llarg termini i, sobretot, una ciutadania més implicada en el projecte.

Per desenvolupar les grans línies proposades en els apartats anteriors, presentem tot seguit alguns criteris d'actuació.

3.4.1. Generar una consciència de necessitat

La Unió hauria de continuar sent signe d'esperança. Però per a progressar de vegades no n'hi ha prou amb la convicció, cal també la pressió de la necessitat. Aquesta pressió és ara urgent i s'hauria d'aprofitar. Com en la fundació del projecte comunitari, cal recordar per què val la pena seguir construint Europa: per a mantenir la pau i el progrés. Sense ella, podem perdre l'una i l'altre.

3.4.2. Crear complicitats a favor d'una integració europea més gran

La creació de complicitats entre els principals dirigents europeus és essencial. Aquests han d'admetre que el benestar dels grecs és, al capdavant, el benestar dels alemanys, com ho és de tot Europa, perquè en un món interrelacionat, si els uns van malament, tard o d'hora patiran els altres. Assumir aquesta màxima és un paradigma de la fusió d'interessos a la qual es referia el pla Schuman del 1950.²⁴ Només així s'accelerarà la transició de la sobirania nacional cap a una sobirania compartida, entenent que únicament es podrà assolir des de la premissa «compartir per a guanyar». Si no sabem compartir sobirania, s'anirà perdent en favor de poders

fàctics exògens, com ha quedat de manifest durant la crisi.

Al seu torn, la societat civil ha de construir ponts transnacionals sense esperar-ho tot de les instàncies polítiques. Establir llaços de complicitat requereix coneixement interpersonal i relació mútua entre associacions, empreses, partits, sindicats, escoles, universitats i centres de tota mena, que es forgen a base d'anys. La inclusió de matèries relacionades amb la realitat europea en els programes educatius nacionals i la implicació habitual d'organismes culturals i cívics en els grans debats europeus, contribuiria a conscienciar la ciutadania de la importància de les decisions que es prenen en l'àmbit europeu. Els mitjans de comunicació hi tenen una gran responsabilitat, ja que segons com tractin la informació poden accentuar o minimitzar les desavinences entre països. Després de patir les conseqüències de polítiques inadequades, els ciutadans hauríem de saber fins a quin punt ens pot arribar a afectar el que es decideix a Europa i no caure de nou en la inconsciència d'una elevada abstenció a les eleccions europees.

3.4.3. Afavorir el creixement i l'ocupació

Perquè Europa torni a resultar atractiva, ha d'afavorir el creixement sostenible i generar ocupació, especialment ocupació juvenil, un drama avui en nombrosos països i sobretot a Espanya.

Què és més important, satisfer els creditors o aixecar l'economia? Immersos en una crisi, s'han de poder implementar polítiques orientades priori-

tàriament al creixement i l'ocupació. Necessitem institucions europees fortes, capaces de desplegar ràpidament mesures adequades a la conjuntura econòmica i als desitjos dels ciutadans.

Sense postergar la urgència de tornar a crear ocupació, convindria reconèixer el valor a mitjà i llarg termini de models holístics de creixement propis del segle XXI que tinguin en compte factors econòmics, culturals, ambientals, socials i de sostenibilitat. En aquesta línia, iniciatives com les de l'índex per a una vida millor de l'OCDE²⁵ o similars haurien de ser explorades seriosament per a inspirar polítiques més humanes.

Així mateix, s'hauria de desenvolupar un autèntic espai laboral europeu, garantint la protecció transnacional dels drets dels treballadors i facilitant la mobilitat de la mà d'obra comunitària, per a la qual cosa cal assolir un reconeixement més àgil d'habilitats professionals i homologació de diplomes en l'espai educatiu comú.

3.4.4. Combinar les grans polítiques amb les iniciatives a escala micro

Per a avançar en el projecte europeu caldran de nou grans acords, sempre difi-

cils d'assolir. Però això només és una part. Tan importants o més poden ser algunes decisions aparentment menors. El programa Erasmus, per exemple, costa molt poc pel molt que aporta, ja que ha permès teixir vincles personals, contribuint poderosament a crear un esperit europeu entre els joves universitaris.

3.5. Conclusió

Per concloure, volem subratllar el nostre desacord amb el rumb que ha pres Europa aquests darrers anys. No ens agrada com ha encarat la crisi, ni tampoc els populismes demagògics, ni l'hegemonisme que algun Estat ha començat a practicar. No volem anar per aquest camí. Però seguim creient en la generositat i amplitud de mires del projecte que van somiar els «pares fundadors». Units, podrem fer que els interessos de la majoria prevaguin sobre els d'una reduïda minoria. Volem una Europa útil per als seus ciutadans. Una Europa oberta, compromesa amb el desenvolupament, la justícia i el medi ambient. Una Europa capaç de transformar-se i de col·laborar en la transformació de la resta del món.

BIBLIOGRAFIA

- BORCHARDT, Klaus-Dieter. *La unificación europea. Nacimiento y desarrollo de la Unión Europea*. Documentació Europea. Luxemburg, 1995.
- COLOMER, Josep M. *Europa, como América. Los desafíos de construir una federación continental*. Servicio de Estudios, La Caixa. Barcelona, 2010.
- COLL, Antoni. *Los Cinco Padres de Europa*. Ed. Milenio. Lleida, 2008.
- DURAO BARROSO, José M. *Discurso sobre el estado de la Unión*. Comissió Europea, 2012.
- EUROPEAN PARLIAMENT. *Fact Sheets on the European Union*. Luxemburg, 2009.
- FERRERO, Angel; NEGRETE, Carmela; i POCH DE FELIU, Rafael. *La quinta Alemania*. Icària. Barcelona, 2013
- FONTAINE, Pascal. *Doce lecciones sobre Europa*. Luxemburg, 2011.
- KRUGMAN, Paul. *The conscience of a Liberal*. W. W. Norton, 2007.
- LEJEUNE, René. *Robert Schuman. Padre de Europa*. Ed. Palabra. Madrid, 2000.
- MAJÓ, Joan. *El món que ve ja el tenim aquí*. RBA. Barcelona, 2013.
- MONNET, Jean. *Mémoires*. Ed. Fayard. París, 1976.
- ORTIZ, Daniel (ed.). *La construcció de l'Europa Social*. Proa. Barcelona, 2001.
- SCHUMAN, Robert. *Pour l'Europe*. Ed. Nagel (5a edició), 2010.
- SCHULZ, Martin. *Europa: la última oportunidad*. RBA. Barcelona, 2013.
- STIGLITZ, Joseph E. *El precio de la desigualdad*. Taurus. Madrid, 2012.
- TOSO, Mario. *Les finances al servei del bé comú i de la pau*, Cristianisme i Justícia, Barcelona, Col·lecció Virtual núm. 5 (www.cristianismeijusticia.net/virtual). Conferència pronunciada a Cristianisme i Justícia, Barcelona, 19 d'abril de 2013.

1. EFTA: *European Free Trade Association* (Associació Europea de Lliure Comerç).
2. L'anomenat Tractat de Lisboa de 2007 és una llarguíssima llista d'esmenes al Tractat fundacional de Roma (reanomenat Tractat de funcionament de la Unió Europea) i al Tractat de la Unió Europea de Maastricht. Aquestes esmenes recullen la majoria de disposicions de caràcter funcional de la fallida Constitució europea.
3. Rafael POCH, «Alemanya en la Gran Desigualtat», *La Vanguardia*, 19 de juny del 2012. Contribució a la conferència sobre «Los derechos sociales en tiempos de crisis», organitzada pel Govern Basc, maig del 2012.
4. La primera seria el Sacre Imperi Romà Germànic (962-1806), la segona, l'Imperi federal bismarckià (1870-1918), i la tercera, el III Reich hitlerià (1933-45). Àngel FERRERO, Carmela NEGRETE i Rafael POCH-DE-FELIU, *La Quinta Alemania*, Barcelona, Icària, 2013.
5. Paul KRUGMAN, *The conscience of a Liberal*, W. W. Norton & Company, 2007.
6. La hiperinflació alemanya de 1921-23 va donar pas a un fallit intent de cop d'Estat de Hitler. El seu accés al poder es va produir deu anys després.
7. Holm-Detlev KÖHLER, «Mite i realitat de l'Agenda 2010», *La Vanguardia*, 17 de març del 2013.
8. Joseph E. STIGLITZ, *El precio de la desigualdad*, Madrid, Taurus, 2012.
9. Rafael POCH, «El frau del model alemany i el mite del seu projecte polític», *La Vanguardia*, 3 de febrer del 2012.
10. Durant el quinquenni 2009-2013 el PIB d'EUA va créixer un 7 %, el del Japó un 3 %, el del Regne Unit un 0,5 %, i el de l'Eurozona va disminuir un -2,5 % (Fonts: Banc Mundial per al període 2009-2012 i diferents estimacions provisionals per a l'any 2013).
11. Ignacio RAMONET, «Nuevos protectorados», *Le Monde Diplomatique en español*, 2012: «Angela Merkel acuñó en septiembre pasado el concepto de 'marktkonforme demokratie' [...]. Lo definió de la manera siguiente: 'La elaboración del presupuesto del Estado es una prerrogativa fundamental del Parlamento, pero hay que hallar vías para que ese requisito democrático esté en conformidad con el mercado'».
12. A part del confrontament bèl·lic en si, sovint s'oblida que la postguerra va ser un període de penúria. A la nostra generació li costa imaginar que aleshores no solament es passava fam a Espanya, sinó també a Alemanya, França o el Regne Unit.
13. Vegeu, si no, la dificultat d'arribar a un acord sobre tantes qüestions de gravetat en el si del Consell de Seguretat de les Nacions Unides, molt més reduït i en el qual cinc membres tenen el dret de veto.
14. Declaració Schuman (en castellà): http://euro.p.a.eu/about-eu/basic-information/symbols/europe-day/schuman-declaration/index_es.htm
15. Juntament amb el tractat que va constituir la Comunitat Europea de l'Energia Atòmica.
16. Inspirat en Alfons CALDERÓN, «Europa es la empresa», publicat a *Cinco Días*, Madrid, 8 de maig del 2010.
17. Amb visió de futur, Schuman deia el 1953: «Hem de construir l'Europa no solament de l'interès dels països lliures, sinó la que integri també els països de l'Europa Oriental, des del moment que s'alliberin del jou que els oprimeix i ens demanin acceptar-los a la nostra comunitat». Molts d'aquests països es van incorporar a la UE cinquanta-un anys després.
18. «La Unió establirà un mercat interior. Obrarà en pro del desenvolupament sostenible d'Europa basat en un creixement econòmic equilibrat i en l'estabilitat dels preus, en una economia social de mercat, altament competitiva, tendent a la plena ocupació i al progrés social, i en un nivell elevat de protecció i de millora de

la qualitat del medi ambient». Títol I, article 2, paràgraf 3 del Tractat de Lisboa.

19. Eugenio RECIO, «Reptes de l'economia social de mercat al segle XXI», Conferència pronunciada a ESADE el 4 de febrer del 2010.
20. La pugna que hi ha l'any 2013 i que s'arrossega d'anys anteriors entre les autoritats europees i diversos operadors de telecomunicacions per reduir les tarifes de *roaming* va en aquesta línia. Seria molt difícil que una única nació pogués ni tan sols plantejar la qüestió.
21. Per a ampliar la qüestió es pot veure COMISSIÓ EUROPEA, «Plan director para una Unión Económica y Monetaria profunda y auténtica», Brussel·les, 28 de desembre del 2012.
22. El fet que la part monetària sigui més forta que l'econòmica és fruit de la història. Mitterrand va proposar a Kohl la Unió Monetària, i Alemanya va exposar les seves reserves si no hi havia grans avenços cap a la unió política. Però Alemanya la va haver d'acceptar, ja que amb ella venia l'aval del president francès a la reunificació del país.
23. Ara són vint-i-vuit comissaris, un per estat membre.
24. Alfons CALDERÓN, «On vas Europa?», a *La Vanguardia*, 16 de desembre del 2012.
25. Amb motiu del seu cinquantè aniversari l'any 2011, l'OCDE va construir l'índex per a una vida millor, en el qual, a part dels factors clàssics per a mesurar el grau de progrés d'un país, es destaca la cultura com a sistema de valors i la percepció de les persones (www.oecdbetterlifeindex.org).

Cristianisme i Justícia (Fundació Lluís Espinal) és un Centre d'Estudis promogut per la Companyia de Jesús de Catalunya. Agrupa un equip de professors universitaris i especialistes en teologia i en diverses ciències socials i humanes interessats pel cada cop més indispensable diàleg fe-cultura-justícia

La col·lecció Cristianisme i Justícia presenta algunes de les reflexions dels seminaris de l'equip del Centre o alguns dels treballs dels seus membres i col·laboradors.

57. M. D. OLLER, Construir la convivència - 158. J. M. GORDO, La cristologia de Joseph Ratzinger - Benet XVI - 159. QUATRE TESTIMONIS, Per què vaig tornar a la fe - 160. J. GIMÉNEZ, Les preguntes que portem dins - 161. J. CARRERA I CARRERA, El problema ecològic: una qüestió de justícia - 162. J. F. MÀRIA I SERRANO, El jove, el guru i l'ocell - 163. J. I. GONZÁLEZ FAUS, Por de Jesús - 164. S. THIÓ - M. LL. GERONÈS, ASSOCIACIÓ ÀKAN, I qui dius que sóc jo? - 165. X. ALEGRE, Resistència i esperança cristianes en un món injust - 166. J. I. GONZÁLEZ FAUS, Quan el nihilisme despulla la fraternitat - 167. CÀRITAS DIOCESANA DE BARCELONA I CRISTIANISME I JUSTÍCIA, Una mirada a la pobresa - 168. P. ARROJO, Crisi global de l'aigua - 169. D. IZUZQUIZA, En partir el pa - 170. J. CARRERA, Cristianisme i societat des de la perspectiva ètica - 171. G. DUCH, F. FERNÁNDEZ SUCH, L'agroindústria sota sospita - 172. J. LAGUNA, Fer-se càrrec, carregar i encarregar-se de la realitat - 173. B. BASTIDA, Crisi, un final per escriure? - 174. J. I. GONZÁLEZ FAUS, "Ja hi vaig, Senyor". Contemplatius en la relació - 175. J. BOTEY, Capellans obrers. Compromís de l'Església amb el món obrer - 176. L. RAMÓN, Dones en peu de vetlla - 177. J. I. GONZÁLEZ FAUS, El naufragi de l'esquerra - 178. F. J. VITORIA, Vents de canvi - 179. J. ALONSO, El diàleg de la vida quotidiana - 180. J. I. GONZÁLEZ FAUS, Unicitat de Déu, pluralitat de místiques - 181. J. LAGUNA, Ai de vosaltres...! Distopies evangèliques - 182. V. CODINA, Fa 50 anys va haver-hi un Concili - 183. A. BLANCH, Lleó Tolstoi, un profeta polític i evangèlic - 184. J. F. MÀRIA, E. DEVUYST, Les mines del rei Leopold - 185. J. I. GONZÁLEZ FAUS, Una Església nova per a un món nou - 186. O. MATEOS, J. SANZ, Canvi d'època, canvi de rumb? - 187. S. HERRERA, Atrapades als llimbs: dones, migracions i violència sexual - 188. A. CALDERÓN, L. SOLS, Europa, en la cruïlla

Els títols d'aquesta col·lecció es poden descarregar d'internet:
www.cristianismejusticia.net/quaderns

N. 188, març 2014

La Fundació Lluís Espinal envia gratuïtament els quaderns CJ a tothom que els sol·licita. Si vostè desitja rebre'ls, demani'ls a:

Cristianisme i Justícia
 Roger de Llúria, 13 - 08010 Barcelona
 Tel: 93 317 23 38 - info@fespinal.com
www.cristianismejusticia.net

cristianismejusticia

cijusticia

fespinal89